

uwąszasz za katolika?, Stanisławów 1934 – krytyka niekonsekwentnych katolików; *Tylko dwie drogi do zbawienia*, Stanisławów 1935 – przedstawia pracę pozytywną i pokutę jako drogi do życia wiecznego), mor. (*Pobożne Stowarzyszenie Świętej Rodziny z Nazaretu jako jedyne lekarstwo na dzisiejsze czasy*, Lw 1901; *Co robić? Pogadanki o kwestiach palących*, Lw 1902; *Czy małżeństwo jest nierozzerwalne?*, Stanisławów 1907), społ. (*Kilka słów luźnych o socjalizmie i kwestii socjalnej*, Lw 1901 – ukazuje socjalizm jako drogę niesprawiedliwości, anarchii, nową formę niewolnictwa i zniszczenia religii objawionej, a opierając się na enc. → *Graves de communi* rozróżnia demokrację socjalną i chrześc.) i hist. (*Zgromadzenie zakonne PP Prezentek u św. Jana w Krakowie*, Bytom 1902 – pierwsza prezentacja dziejów zgromadzenia; *Portret hrabiego Andrzeja Potockiego naszkicował obserwator*, Stanisławów 1908; *Z Ziemi Świętej wspomnienia i wrażenia*, Pz 1914).

Schematismus archidioecesis leopoliensis, Lw 1891-1938 (passim); L. Grzebień, SPTK VI 496-497 (bibliogr.).

Elżbieta Kasjaniuk

MIŚNIA, niem. **Meissen**, miasto w Saksonii, siedziba biskupstwa hist., od 1979 w diec. drezdeńsko-miśnieńskiej.

1. **Historia** – M. została zał. 929 przez króla Henryka I na podbitych terenach słow. (zwł. plemienia Głomaczów) jako gród służący dalszej ekspansji germ. na wschód i chrystianizacji Słowian połabskich; po utworzeniu 965 przez ces. Ottona I Wielkiego Marchii Miśnieńskiej stała się jej stolicą; za panowania Bolesława Chrobrego odegrała ważną rolę w wojnach pol.-niem.; od 1089 była w posiadaniu Wettinów; ok. 1200 otrzymała prawa miejskie; 1539 w wyniku reformacji wprowadzonej (mimo sprzeciwu kapituły katedralnej) przez księcia saskiego Henryka Pobożnego (1539-41) dokonano tu m.in. sekularyzacji klasztorów: benedyktynek, franciszkanów oraz augustiańskiego St. Afra (eryg. 1205); 1637 M. została częściowo zniszczona przez Szwedów; od 1710 słynęła z manufaktury ceramicznej, w której alchemik Johann Friedrich Böttger (1682-1719) jako pierwszy w Europie uzyskał tzw. białą twardą porcelanę; 1726 otrzymała nowe statuty miejskie; w okresie wojny 7-letniej (1756-63) ponownie uległa częściowemu zniszczeniu; do jej rozwoju przyczynił się wzrost industrializacji w XIX w.

2. **Biskupstwo** – zostało eryg. 967 przez pap. Jana XIII na synodzie w Rawennie jako sufr. → Magdeburga (2); 968 jego bpem mianowano Burcharda (z bened. klasztoru St. Emmeram w Ratyzbonie); 1162-1369 na terenie biskupstwa powstały 72 klasztory, m.in. cystersów i franciszkanów; w XIII w. ważnym ośrodkiem kośc. stał się → Budziszyn z kapitułą kolegiacką; 1339 M. uzyskała od pap. Bonifacego IX status biskupstwa bezpośrednio zależnego od Stolicy Apost.; po zrzeczeniu się 1581 przez J. von Haugwitza godności biskupa diec. miśnieńska przestała istnieć. Do ważniejszych biskupów M. okresu przedreformacyjnego należą: Egidiusz (992-1015), → Benon, Witigo I (1266-93), Kasper z Schönberg (1451-63) i jego brat Teodoryk IV (1463-76), Jan VI z Saalhausen (1487-1518) oraz Jan VII z Schleinitz (1518-37).

W okresie reformacji katolicyzm utrzymywał się jedynie na ziemiach dawnego biskupstwa należących do Czech (→ Łużyce, → Łużycanie), dla których 1560 bp Haugwitz wyznaczył komisarza J. → Leisentrita.

W wyniku starań bpa Franza Löbmana bpstwo M. zostało reeryg. 1921 przez pap. Benedykta XV (konstytucja apost. *Sollicitudo omnium ecclesiarum* z 24 VI) i obejmowało wikariat apost. w Dreźnie oraz prefekturę apost. dla Łużyc, z siedzibą w Budziszynie i bpem Christianem Schreiberem (1921-30); 1923 odbył się synod diec.; 1927-42 biskupstwo miało seminarium duch. w Schmochtitz k. Budziszyna, zniszczone podczas wojny; 1934 diecezja liczyła 88 ośrodków duszpast., 138 duchownych i 193 112 wiernych (na 5,24 mln mieszk.);

1933-45 władze i duchowieństwo biskupstwa były szykanowane przez reżim nazistowski, m.in. bpa Petrusa Leggego (1932-51) i wikariusza gen. Wilhelma Soppę oskarżono o malwersacje finansowe; aresztowano 36 księży, a 11 wysłano do obozu koncentr.; po II wojnie świat. M. znalazło się w radz. strefie okupacyjnej; w związku z przesiedleniem mieszkańców z ziem utraconych przez Trzecią Rzeszę dwukrotnie wzrosła liczba katolików, odbudowano wiele kościołów i nastąpiło ożywienie życia rel.; 1958 administrator apost. Otto Spülbeck został bpem M. i 1969-71 przeprowadził synod diec.; 1973-75 odbył się w Dreźnie synod pastoralny Kościoła kat. w Niemieckiej Republice Demokratycznej; 15 XI 1979 diecezja została przemianowana przez pap. Jana Pawła II na drezdeńsko-miśnieńską i włączona do metropolii Berlin; 1980 przeniesiono jej siedzibę z Budziszyna do Drezna; 2007 liczyła 109 parafii, 185 księży diec. i 48 zak., 11 stałych diakonów, 129 siostr oraz 146 806 wiernych (na 4,305 mln mieszk.).

3. **Zabytki** – Najcenniejszym zabytkiem sztuki sakr. w M. jest got. katedra St. Johannis Evangelistae und St. Donati, wybudowana 1240-60 jako 3-nawowa hala z transeptem w miejscu pierwotnej kaplicy zamkowej; znajdują się w niej: Maria Magdalenen Kapelle (1280, obecnie lapidarium) w krużganku z XV w., Johanneskapelle z zabytkowymi obrazami przedstawiającymi Jana Chrzciciela, Maryję z Dzieciątkiem i Szczepana Diakona, Fürstenkapelle powstała 1428 z inicjatywy Fryderyka IV i Georgskapelle (1530) ze szczątkami Jerzego Brodatego oraz tryptykiem z 1534 L. Cranacha St.; 1400 do katedry dobudowano portal wsch. ze sklepieniem sieciowym z lat 1443-46 wg projektu Moysesa z Altenburga; 1470-77 wzniesiono 3. poziom katedry wg projektu Arnolda z Westfalii; we wnętrzu znajduje się ołtarz gł. w stylu późnogot. z pocz. XVI z malowidłem (1526-40) wykonanym przez Cranacha St. (w środk. części przedstawiającym ukrzyżowanie Jezusa Chrystusa, a na skrzydłach – znalezienie krzyża), rzeźby figuralne z XIII w. fundatorów kościoła pochodzące z warsztatu naumburskiego oraz wizerunki ces. Ottona I Wielkiego i jego żony Adelajdy, świętych Jana Apostoła Ewangelisty i Donata, płyty nagrobne z warsztatu Vischerów; 1929 z okazji 1000-lecia M. odlano dzwon wg projektu Emila Börnera ze scenami z *Apokalipsy św. Jana* oraz przedstawieniami m.in. Chrystusa Króla jako sędziego, Sądu Ostatecznego. W pobliżu katedry znajduje się późnogot. pałac biskupi (1476-1518, z przebudowanym 1912 wnętrzem, obecnie siedziba sądu okręgowego) i zespół kanonii z XV-XVIII w.

Najlepiej zachowanym zabytkiem rom. w M. jest Martinskirche, 1-nawowy z prostokątną nawą i wąskim prezbiterium zamkniętym półkolistą apsydą, wzniesiony ok. 1200, przebudowany 1437 i powiększony 1885. Na uwagę zasługują nadto kościoły: poaugustiański St. Afra (1300-1480; 3-nawowa bazylika got. z przylegającymi zabudowaniami klasztorowymi z krużgankiem), Frauenkirche (późnogot. hala 3-nawowa z 2. poł. XV w., przebudowana w XVI i XVII w.), Nikolaikirche (pierwotnie rom. z XII w., przebudowany i poszerzony pod koniec XIII w., przeznaczony gł. dla podróżnych i rybaków, od 1929 miejsce szczególnej czci ofiar I wojny świat., a od 1955 – II wojny świat., terroru i przemocy), Wolfgangskirche (późnogot. od 1471, 1-nawowy).

W 1887 oddano do użytku i poświęcono neogot. kościół St. Benno, przy którym 1888 utworzono parafię; na uwagę zasługuje w nim ołtarz zbudowany z kamienia wapiennego, przekształcony po powodzi (2002) w obszerną wyspę ołtarzową, mający chrzcielnicę symbolizującą przejście Izraelitów przez M. Czerwone i chrzest Jezusa w Jordanie, a powyżej w oknie witraż przedstawiający sceny z życia św. Benona; znajduje się tu też kaplica ze statua św. Benona autorstwa Heinricha Theina; wnętrze zdobią: figura Matki Bożej, posąg św. Konrada (wg projektu Theina) i freski Georga Nawrotha przedstawiające Maryję i Jana Chrzciciela; po wielokrotnej restauracji i przebudowie przy kościele istnieje od 1994 dom

dziecka (Franziskus-Kinderhaus), a 1998 dom spokojnej starości (St. Benno-Altenpflegeheim).

Do zabytków sztuki świeckiej w M. należy zamek Albrechtsburg (obecnie muzeum), zbudowany 1478-85 przez Arnolda z Westfalii jako gł. dzieło późnioniem. architektury świeckiej, przebudowany w XVI i XVII w., z kaplicą z bogatym sklepieniem późnogot.; 1710-1864 był on siedzibą manufaktury ceramicznej.

J. Lins, EC 148-149; *Die Stadt Meissen und ihre Umgebung*, B 1928; H. Gröger, *1000 Jahre Meissen*, Meissen 1929; W. Hentschel, *Dom und Schloss Meissen*, B 1944; E.H. Lemper, *Der Dom zu Meissen*, B 1955, 1990; H.J. Mrusek, *Meissen*, Dr 1957, L 1991⁴; W. Gerblich, *Johann Leisentritt und die Administratur des Bistums Meissen in den Lausitzen*, L 1959; H. Ludat, RGG IV 833; S. Urbańczyk, A. Wędzki, SSS III 264-265; G. Piltz, *Kunstführer durch die DDR*, L 1969, 1972⁵, 520-527; E. Lehmann, E. Schubert, *Der Dom zu Meissen*, B 1971; *Die Albrechtsburg zu Meissen*, L 1972; *Das Hochstift Meissen. Aufsätze zur sächsischen Kirchengeschichte*, B 1973; NEBritMf VI 765; H.J. Mrusek, *Drei deutsche Kathedralen. Merseburg – Naumburg – Meissen*, Dr 1976, Wie 1981; J. Adamiak, R. Pillep, *Kunstland DDR. Ein Reiseführer*, L 1979 (*Zabytki architektury i sztuki NRD. Przewodnik*, Wwa 1989, passim); AnPont 1980, 2007; Dulewicz 279-281; H. Magirus, *Der Dom zu Meissen*, Mn 1993, 2001²; E. Gatz, J. Rogge, LThK III (1995³) 370-372, VII (1998³) 73; G. Rupp, *Die Ekkehardiner, Margrafen von Meissen, und ihre Beziehungen zum Reich und zu den Piasten*, F 1996; S. Förster, *Die Geschichte der Stadt Meissen im Spiegel von Ereignisbildern*, Mb 2001; R. Kilank, *Die sorbische Priesterkonferenz im 20. Jahrhundert. Eine Dokumentation*, Bautzen 2002; Ch. Volkmar, *Die Heiligerhebung Bennos von Meissen (1523/24). Spätmittelalterliche Frömmigkeit, landesherrliche Kirchenpolitik und reformatorische Kritik im albertinischen Sachsen in der frühen Reformationszeit*, Mr 2002 (bibliogr.); *Eine Kirche – zwei Völker. Deutsche, sorbische und lateinische Quellentexte und Beiträge zur Geschichte des Bistums Dresden-Meißen I-II*, Bautzen 2003-08; WEPN XVII 509; I. Keller, „Ich bin jetzt hier und das ist gut“, *Lebenswelten von Flüchtlingen und Vertriebenen in der Lausitz*, Bautzen 2005; B. Mitscherlich, *Diktatur und Diaspora. Das Bistum Meissen 1932-1951*, Pa 2005.

Stanisław Józef Koza, Jolanta Koziej

MIT (gr. *mythos*), składnik → folkloru pełniący zazwyczaj funkcje poznawcze, światopoglądowe i sakr., uzasadniający, wyrażający i utrwalający wierzenia rel., opowieść o powstaniu bogów i ich naturze (m. teogoniczny), istot ponadludzkich, człowieka i jego przeznaczeniu (m. antropogeniczny i soteriologiczny), świata lub światów (m. kosmogoniczny i kosmologiczny), o pochodzeniu norm społ., obyczajów (m. genealogiczny), o przyszłości (m. eschatol.).

1. **Aspekt religioznawczy** – M. jako opowiadanie o postaciach niebędących jedynie ludźmi (→ bohater kulturowy), dotyczące wydarzeń przekazywanych w danej społeczności, przynosi wydarzenia z przeszłości i prehistorii na płaszczyznę ideału, wyrażając prawdę w sposób symboliczny; człowiek, nie mogąc opisać przy pomocy używanego języka nadnaturalnych sił lub zjawisk, posługuje się obrazowym językiem poetyckim w celu lepszego ujęcia tego, co pozostaje niewyraźne; m. są dla osób należących do określonej tradycji rel. opowiadaniem przekazywanymi prawdę i przedstawianymi w rytuale o charakterze zbawczym (a nie jedynie opowieściami).

Już niektórzy staroż. myśliciele gr. (np. Ksenofanes) sceptycznie odnosili się do m.; wg Euhemera postaci mityczne były ludźmi uważanymi za bóstwa w dowód uznania ich zasług; w tym nurcie interpretacyjnym działali późniejsi chrześc. myśliciele pierwszych wieków po Chr., sprowadzając gr. bogów i herosów do demonów bądź śmiertelników.

Początki nowoż. systematycznej refleksji nad m. sięgają działalności myślicieli oświeceniowych, wskazujących na uniwersalną skłonność ludzi do tworzenia m. jako sposobu wyjaśniania zjawisk dla nich niezrozumiałych (np. G. Vico, B. de Fontenelle, J.F. Lafitau) lub krytykujących m. jako świadomie rozpowszechniane błędy zapewniające pewnej grupie ludzi dominację nad innymi (np. Voltaire, D. Diderot); pozytywne podejście J.G. Herdera do zawierającej m. kultury lud. (koźnienie języka sięgają m.) rozwijali folklorysty (J. i W. Grimm, Wilhelm Mannhardt), czerpał z niego też F.W.J. Schelling, akcentując autonomię m. i w języku upatrując „wyblakłą mitologię”; do naturalistycznej koncepcji objaśniania m. wrócił w poł. XIX w. orientalista niem. F.M. Müller (*Comparative Mythology* 1856), którego poglądy przez długi czas miały

wpływ na badania nad m.; w ujęciu naturalistów m. był alegor. opowieścią o zjawiskach naturalnych (koncepty solarne, astralne, lunarne, personifikacje zjawisk meteorologicznych), a wg Müllera – „chorobą” języka (produktem ubocznym, efektem jego metaforyczności); ewolucjoniści (m.in. E.B. Taylor) traktowali m. jako „przeżytek”, który zanika wraz z rozwojem kultury; dla Andrew Langa m. stanowił specyficzną formę racjonalności ludów pierwotnych.

Teorie m., wypracowane w ramach religioznawstwa w XX w., z jednej strony skupiały się na ścisłym związku m. z rytuałem (→ mitologiczno-rytualistyczna szkoła – filolodzy klasycyści z Cambridge; szkoła bibl. S.H. Hooke'a) i strukturą społ. (E. Durkheim: podstawowymi motywami m. są projekcje społecznego życia człowieka; M. Mauss: m. jest nieredukowalnym, całościowym faktem społ.; B. Malinowski: m. sankcjonuje porządek społ. – koncentracja na funkcji), z drugiej strony badały m. na gruncie psychoanalizy (S. Freud, C.G. Jung); dało to podstawy do dokonania syntezy i fenomenologicznego ujęcia m. wypracowanego przez E. Cassirera, który oparł swoją teorię m. na odmiennym rodzaju myślenia mitycznego, oraz przez G. van der Leeuw, M. Eliadego i P. Ricoeura; nową perspektywę badawczą m. otworzył franc. strukturalista C. Lévi-Strauss, wskazując na ukrytą logikę m. i jego rolę w wyjaśnianiu sprzeczności życia społ.; niektórzy ang. filolodzy i historycy literatury (C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien) uważali, że m. staroż. znalazły swoje wypełnienie w chrześcijaństwie, a ludzkie aspiracje i intuicje od pradawnych czasów wyrażane w m. uzyskały odpowiedź w hist. wydarzeniach Ewangelii.

Zbiory poszczególnych m. wyjaśniających podstawowe problemy egzystencjalne rzadko tworzą usystematyzowaną całość, nawet tam, gdzie istnieją w formie spisanej, np. jap. *Kojiki* czy chiń. *Niebiańskie pytania* (Ch'u-tz'u); u ludów niepiśmiennych uważane są za najwyższe osiągnięcia intelektualne; funkcję m. upatruje się w sankcjonowaniu porządku społ. i rel., wyjaśnianiu rzeczywistości, dostarczaniu rozrywki (tak zgrupował je Geoffrey Stephen Kirk), a także w symbolicznym przekazywaniu prawdy objawionej przez istoty nadnaturalne; wg Ricoeura m. pełni funkcję wyjaśniającą i objawiającą; zdaniem niektórych badaczy opowiadań mitycznych nie da się ich powiązać jedynie z refleksyjną świadomością człowieka, gdyż mityczna treść należy do elementów wrodzonych ludzkiej psychice; inni zawężają genezę mitu wyłącznie do refleksyjnej działalności człowieka; wg Eliadego, myśliciela mającego znaczący wpływ na wielu chrześc. teologów, m. ma charakter zbawczy dla stworzonego świata., objawia świat nadnaturalny i przekazuje stwórczy czyn istoty pozaziemskiej, który człowiek może uobecnić przez czynności rytualne i dzięki temu wejść w rzeczywistość sakralną; ten czyn stwórczy staje się precedensem i prawozorem ludzkich czynności.

Wyniki badań religioznawczych nad m. znajdują też zastosowanie w teologii religii, w której jest on postrzegany jako wyraz przekazu objawienia pozachrześc.; teoria objawieniowej genezy religii pozwala dostrzegać w nim ziarna Bożego słowa; postulat demitologizacji przekazu nowotest. postawiony przez R. Bultmanna pobudził biblistów i teologów do wypracowania nowych uściśleń pojęcia m.; problem ten pojawił się także w nowym nurcie refleksji filoz. i teol. nad religiami (J. Hick).

W badaniach religioznawczych nadal odczuwalne są wpływy uznawania mitologii za formę prymitywnej doktryny rel., pojmowanej w sposób statyczny, tymczasem wraz ze zmianami kulturowymi zachodzącymi w świecie, w którym żyją ludzie przekazujący m., podlega ona nowym interpretacjom; m. podawane niekiedy krytyce (→ euhemeryzm) tracą swój sakr. i kultyczny charakter; wg Evana Zeusse'a, przy uznaniu istnienia ezoterycznych płaszczyzn ich pojmowania, dają one możliwość głębszego wglądu w religie; dostrzeganie plastyczności m. sprawia, że współcz. religioznawcy są bardziej skłonni do analizowania tzw. tematów mitycznych występujących w różnych tradycjach rel. niż mitologii.